

Секція 3

ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В РІЗНОМАНІТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АРТ-ПЕДАГОГІКИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Барановська Ірина, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Мельник Наталія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Проблема забезпечення повноцінної життєдіяльності осіб з особливостями психофізичного розвитку та подолання бар'єрів їх соціальної залученості потребує комплексного наукового осмислення й системного вирішення на державному рівні. Провідним завданням педагогічної діяльності є інтеграція осіб з інвалідністю в суспільство та відновлення їх соціальних зв'язків. Вітчизняний і зарубіжний досвід засвідчує ефективність використання арт-педагогіки у соціальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

В Україні проблематику використання засобів і можливостей арт-педагогіки в професійній діяльності педагогів і психологів досліджують П. Кузенко, О. Кузенко, Л. Мацук, О. Пинчук, Т. Яценко та інші науковці. Питання застосування арт-педагогічних і арт-терапевтичних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку висвітлено у працях С. Антонової, Л. Бондар, Т. Гориславець, І. Клімової, Л. Борисової, К. Тичини, Г. Супрун. Зокрема, С. Антонова зосереджує увагу на розвитку уяви дошкільників засобами артпедагогіки, тоді як І. Клімова досліджує можливості розвитку мовлення старших дошкільників із затримкою психічного розвитку за допомогою

артпедагогічних методів. Зазначені підходи сприяють подоланню соціальної дезадаптації, розвитку практичних навичок і розширенню соціального та професійного вибору, що є важливою умовою активної життєдіяльності осіб з різними видами нозологій.

Артпедагогіка є одним з найбільш ефективних засобів корекції емоційної нестабільності, зниження психічної напруги та формування емоційної врівноваженості у дітей дошкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку. Використання артпедагогічних методів у процесі корекційно-розвиткових занять, у поєднанні з класичними підходами, створює умови для візуалізації та вербалізації внутрішніх почуттів, переживань і сумнівів дитини, сприяє конструктивному розв'язанню внутрішніх і міжособистісних конфліктів та емоційно прийнятному проживанню значущих подій. Ефективність такого впливу забезпечується за умови реалізації особистісно орієнтованого підходу з урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку та актуального психоемоційного стану кожної дитини, що відкриває можливості впровадження інноваційних корекційно-педагогічних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Сутність артпедагогіки полягає у сприянні гармонізації особистісного розвитку дитини дошкільного віку, формуванні її здібностей, самовираження та самопізнання, а також у створенні психологічно комфортного освітнього середовища засобами мистецтва та художньо-творчої діяльності. Позитивне сприйняття результатів творчої діяльності дитини з боку дорослих і однолітків сприяє підвищенню рівня самооцінки, самоприйняття та усвідомлення власної цінності. Визначальним принципом арт-педагогіки є безумовне прийняття та схвалення будь-яких продуктів дитячої творчості незалежно від їх змісту, форми чи рівня виконання. На відміну від традиційних педагогічних підходів, орієнтованих переважно на вербальні засоби взаємодії, артпедагогіка спирається на мову візуальної та пластичної експресії, що є особливо ефективним у роботі з дітьми дошкільного віку, зокрема з особливими освітніми потребами, які зазнають труднощів у вербальному вираженні власного емоційного стану.

Сучасний процес реабілітації дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами значною мірою зумовлений професійною компетентністю фахівця у доборі та застосуванні доцільних арт-педагогічних методів і технологій. Оскільки мистецтво є природною складовою дитячого розвитку, залучення дошкільників до художньо-творчої діяльності (малювання, музики, руху, танцю тощо) створює умови для активної взаємодії з навколишнім світом незалежно від наявності порушень моторики, когнітивної сфери чи емоційно-вольових труднощів. Перевагою арт-педагогічних технологій є їхня орієнтація на невербальні засоби самовираження, що дає змогу дітям передавати власні почуття та емоційні стани через різні види мистецтва. Це має особливу цінність у роботі з дітьми дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями або тими, які внаслідок психотравматичного досвіду чи когнітивних обмежень зазнають труднощів у словесному вираженні власних переживань.

Поділяємо наукову позицію Н. Кальки та З. Ковальчук, які зазначають, що артпедагогіка спрямована насамперед на внутрішній світ дитини, водночас створюючи сприятливі умови для формування атмосфери довіри й емоційної безпеки у взаємодії між педагогом і дитиною. Особливої актуальності це набуває у роботі з дітьми дошкільного віку, для яких характерна підвищена емоційна чутливість і потреба в підтримці. Науковці підкреслюють, що відсутність яскраво виражених здібностей у дитини часто зумовлена не браком таланту, а недостатнім рівнем їх розвитку, що може бути наслідком педагогічних прорахунків, педагогічної занедбаності або обмеженого батьківського впливу. У цьому контексті засоби артпедагогіки орієнтують дошкільників на доступні, емоційно привабливі види творчої діяльності, які здатні тривало утримувати інтерес дитини, сприяти врівноваженню процесів збудження і гальмування та підвищувати ефективність реабілітаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [2, с. 37].

Вагомим аспектом у роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами, на думку науковців, є обґрунтований добір методів і прийомів арт-педагогіки, який має здійснюватися з урахуванням вікових та

індивідуальних особливостей і можливостей дітей; їхніх інтересів, нахилів і здібностей; характеру та ступеня проявів порушень психофізичного розвитку; цілей і завдань корекційно-розвиткової роботи; специфіки впливу окремих видів мистецтва; форм організації художньо-творчої діяльності; обсягу й якості художньої інформації, а також рівня професійної майстерності педагога у володінні сучасними педагогічними та художньо-розвитковими технологіями. О. Мороз рекомендує у роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами використовувати такі види арт-педагогічної діяльності, як художнє слово, образотворча діяльність, ліплення, музика, рухова активність, танець, ігрова діяльність та інші доступні для більшості категорій дітей з нозологіями форми творчого самовираження [4, с. 208].

Педагогам, які здійснюють професійну діяльність в умовах інклюзивної освіти, необхідно враховувати, що арт-педагогічні техніки містять значний освітньо-виховний потенціал, сприяють формуванню активної життєвої позиції дитини та позитивно впливають на її діяльність, узгоджуючи індивідуальні можливості з вимогами соціального середовища. Водночас освітні потреби дітей з особливими освітніми потребами дають змогу виявити недоліки окремих навчально-виховних програм і слугують підґрунтям для їх подальшого вдосконалення, оновлення та інтеграції в сучасну освітню практику [1; 3; 5; 6].

Арт-педагогіка є ефективним засобом розвитку, самовираження та соціалізації дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами, сприяючи корекції емоційних і поведінкових труднощів. Використання індивідуально адаптованих методів та творчих технологій дозволяє підвищувати якість освітньо-виховного процесу та забезпечує умови для інтеграції дітей у соціальне середовище.

Список використаних джерел:

1. Антонюк М. В., Левик І. М. Розвиток художньо-творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання. *Пріоритетні напрями розвитку науки, освіти, технологій та інноваційної*

діяльності в Україні: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 12 квітня 2024 р.). Полтава : ЦФЕНД, 2024. С. 13-15.

2. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів: ЛьВДУВС, 2020. 232 с.

3. Лазаренко. Н., Олійник Н. Арттерапія як засіб формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. (2(57)). С. 101-105.

4. Мороз О. І. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами кольоротерапії. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*, 2025. № 3. С. 207-212.

5. Тодосієнко, Н., Коваль, Т., Граб, О. Арт-педагогіка в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: перспективи та творчий потенціал. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2023. Вип. 76. С. 19-27.

6. Baranovska I., Dobrovolska R., Yakymenko Y. Методологічні засади формування культурної компетентності майбутніх учителів мистецтва за просвітницько-мотиваційним критерієм. *Educological discourse*. 2024. Т. 45. №.2. С. 79-88

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА УКРАЇНСЬКІ ПРАКТИКИ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ

*Волохата Катерина, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського» (Україна)*

Інклюзивна освіта посідає вагоме місце в процесі розвитку освітніх систем багатьох держав, зокрема України. Вона орієнтована на забезпечення рівного